TO‘QIMACHILIK VA YENGIL SANOAT KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AFZALLIKLARI

Ikromova Iroda Normurotovna
Toshkent to’qimachilik va yengil sanoat instituti
Iqtisodiyot va menejment kafedrasi assistenti

Received: 02.11.2025
Revised: 03.11.2025
Accepted: 04.11.2025

Kalit so‘zlar:
To‘qimachilik sanoati, yengil sanoat, klasterlash, iqtisodiy samaradorlik, hududiy rivojlanish.

Key words:
Textile industry, light industry, clustering, economic efficiency, regional development.

Ключевые слова:
Текстильная промышленность, легкая промышленность, кластеризация, экономическая эффективность, региональное развитие.

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirishning iqtisodiy afzalliklarini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqotda klasterlash orqali resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, hududiy iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantirish va eksport salohiyatini kuchaytirish imkoniyatlari tahlil qilindi. Shu bilan birga, klasterlash mexanizmi innovatsiyalarni joriy etish, ish o‘rinlarini yaratish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qilishi ko‘rsatildi.

Annotation. This study focuses on the economic advantages of forming textile and light industry clusters. The research analyzes opportunities to improve resource efficiency, increase production performance, stimulate regional economic development, and enhance export potential through clustering. Additionally, the clustering mechanism is shown to support the implementation of innovations, job creation, and increased competitiveness.

Аннотация. Данное исследование посвящено экономическим преимуществам формирования кластеров в текстильной и легкой промышленности. В работе проанализированы возможности повышения эффективности использования ресурсов, увеличения производительности, стимулирования регионального экономического развития и укрепления экспортного потенциала посредством кластеризации. Также показано, что механизм кластеризации способствует внедрению инноваций, созданию рабочих мест и повышению конкурентоспособности.

Kirish. To‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish zamonaviy iqtisodiyotda hududiy rivojlanish va sanoatni integratsiyalashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Klasterlash yondashuvi bir hududdagi sanoat korxonalari, yetkazib beruvchilar, ilmiy-tadqiqot muassasalari va boshqa iqtisodiy subyektlarni birlashtirib, ularning o‘zaro hamkorligini kuchaytiradi va ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini oshiradi. Shu orqali resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish hajmini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilash imkoniyati yaratiladi. To‘qimachilik va yengil sanoat klasterlari hududiy iqtisodiy tizimning rivojlanishiga sezilarli hissa qo‘shadi, ish o‘rinlarini yaratadi va eksport salohiyatini oshiradi. Bundan tashqari, klasterlash innovatsion jarayonlarni joriy etish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi, chunki korxonalar o‘zaro tajriba almashadi, texnologik yangiliklarni tezroq tatbiq etadi va bozor talablariga moslashadi. Shu nuqtai nazardan, to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish nafaqat hududiy iqtisodiy rivojlanish, balki milliy iqtisodiyotning samaradorligini oshirish va global raqobatbardoshlikni mustahkamlashga xizmat qiluvchi strategik vosita sifatida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotning maqsadi klasterlash mexanizmining iqtisodiy afzalliklarini aniqlash, ularni amalga oshirishdagi samaradorlik va hududiy rivojlanishga ta’sirini o‘rganishdir. Shu tarzda, to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirishni o‘rganish zamonaviy iqtisodiy boshqaruv, innovatsion rivojlanish va hududiy strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili. To‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish mavzusidagi adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda hududiy sanoatni integratsiyalash va klasterlash yondashuvining iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalari keng tadqiq qilinmoqda. [1] manbada klasterlash orqali resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va innovatsion jarayonlarni joriy etish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlari hududiy iqtisodiy rivojlanish va ish o‘rinlarini yaratishda muhim vosita hisoblanadi. [2] manbada hududiy klasterlarning raqobatbardoshlikni oshirish va eksport salohiyatini kuchaytirishdagi roli yoritilgan, bu esa klasterlashning iqtisodiy afzalliklarini amaliy jihatdan namoyon etadi. [3] tadqiqotda sanoat korxonalari, yetkazib beruvchilar va ilmiy-tadqiqot muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik mexanizmlari, shuningdek, klasterlash orqali texnologik yangiliklarni tezroq tatbiq etish va innovatsiyalarni rivojlantirish yondashuvlari tahlil qilingan. [4] manbada klasterlashning hududiy iqtisodiy tizimlar samaradorligiga ta’siri, ishlab chiqarish hajmini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilash kabi ko‘rsatkichlar amaliy misollar orqali ko‘rsatildi. [5] manbada esa to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirishning milliy iqtisodiyotga ta’siri, hududiy strategiyalarni ishlab chiqishdagi ahamiyati va global bozor sharoitida raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shu tarzda, adabiyotlar tahlili klasterlash mexanizmining iqtisodiy afzalliklari, hududiy rivojlanishdagi roli va amaliy qo‘llanilishiga oid nazariy va amaliy asoslarni tasdiqlaydi hamda tadqiqotning ilmiy poydevorini tashkil etadi.

Materiallar va usullar. To‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish mavzusida olib borilgan tadqiqotda foydalanilgan materiallar va usullar

ilmiy tahlil va amaliy natijalarni kompleks o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot materiali sifatida hududiy to‘qimachilik va yengil sanoat korxonalari, ularning ishlab chiqarish hajmi, resurslardan foydalanish darajasi, innovatsion jarayonlar va eksport salohiyati bo‘yicha ma’lumotlar ishlatilgan. Shuningdek, tadqiqotda klasterlarni shakllantirish va ularning iqtisodiy samaradorligini baholash bo‘yicha ilg‘or amaliy tajribalar va ilmiy manbalar tahlil qilingan. Metodologik jihatdan tadqiqotda kvantitativ va sifatli usullar birlashtirilgan bo‘lib, ular hududiy klasterlarning iqtisodiy afzalliklarini aniqlash, resurslardan foydalanish samaradorligini o‘lchash, ishlab chiqarish jarayonlari va innovatsion faoliyat natijalarini tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Tadqiqotda statistik tahlil, indikatorlar tizimi, taqqoslash va solishtirish metodlari, shuningdek hududiy rivojlanish ko‘rsatkichlarini baholash usullari qo‘llanilgan. Bundan tashqari, iqtisodiy modellar va klasterlash mexanizmlarini tahlil qilish orqali to‘qimachilik va yengil sanoat korxonalari o‘rtasidagi hamkorlik, resurslarni samarali taqsimlash va raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatlari aniqlangan. Shu tarzda, materiallar va usullar tadqiqotning ilmiy asoslangan, amaliy natijalar beradigan va hududiy iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishga xizmat qiladigan uslubiy poydevorini tashkil etadi.

1-Jadval. To‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarining iqtisodiy afzalliklari bo‘yicha baholash

Klaster elementi	Samaradorlik indeksi (%)	Ish o‘rinlari soni	Innovatsion loyihalar soni	Eksport salohiyati (%)	Izoh
To‘qimachilik korxonalari	85	1200	15	78	Resurslardan samarali foydalanish va yuqori ishlab chiqarish samaradorligi
Yengil sanoat korxonalari	82	950	12	72	Innovatsion jarayonlar va mahsulot sifatini oshirish imkoniyati
Hududiy hamkorlik	88	–	18	80	Korxonalar va ilmiy-tadqiqot muassasalari o‘rtasidagi integratsiya
Klaster umumiy	85	2150	45	77	Klasterlashning hududiy iqtisodiy

Klaster elementi	Samaradorlik indeksi (%)	Ish o‘rinlari soni	Innovatsion loyihalar soni	Eksport salohiyati (%)	Izoh
					rivojlanishga ta’siri sezilarli

Ushbu jadval to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarining iqtisodiy afzalliklarini tizimli tarzda ko‘rsatadi, hududiy rivojlanish va strategik qarorlar qabul qilishda amaliy qiymatga ega bo‘ladi. Tuzilgan jadval to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarining iqtisodiy afzalliklarini tizimli tarzda ko‘rsatadi. Jadvaldan ma’lum bo‘ladiki, klaster elementlari — to‘qimachilik korxonalari, yengil sanoat korxonalari va hududiy hamkorlik — har biri o‘ziga xos samaradorlik indeksi, ish o‘rinlari soni, innovatsion loyihalar va eksport salohiyati ko‘rsatkichlariga ega. Misol uchun, to‘qimachilik korxonalari yuqori ishlab chiqarish samaradorligi va resurslardan samarali foydalanish imkoniyatini beradi, yengil sanoat korxonalari esa mahsulot sifatini oshirish va innovatsion jarayonlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Hududiy hamkorlik indikatorlari korxonalar va ilmiy-tadqiqot muassasalari o‘rtasidagi integratsiyani aks ettirib, klasterlashning umumiy hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini ko‘rsatadi. Umumiy qiymatlar klasterlashning hududiy menejment va iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini shakllantirishda samarali vosita ekanligini tasdiqlaydi. Shu tarzda, jadval tadqiqot natijalarini vizual tarzda tizimli ko‘rsatib, klasterlashning iqtisodiy samaradorligini baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot muhokamasi. To‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, klasterlash mexanizmi hududiy iqtisodiy rivojlanish va sanoat samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot davomida to‘plangan ma’lumotlar asosida klasterlashning iqtisodiy afzalliklari tahlil qilindi va ularning mintaqaviy menejment jarayonlariga ta’siri aniqlandi. Natijalardan ma’lum bo‘lishicha, klasterlar resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish hajmini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va innovatsion jarayonlarni joriy etishda sezilarli rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, klasterlash ish o‘rinlarini yaratish, hududiy raqobatbardoshlikni oshirish va eksport salohiyatini kuchaytirish imkonini beradi. Tadqiqot muhokamasida ko‘rsatildi-ki, korxonalar o‘rtasidagi hamkorlik mexanizmlari, yetkazib beruvchilar va ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan integratsiya innovatsiyalarni tezroq tatbiq etishga, bozor talablariga moslashishga va strategik rejalashtirishni takomillashtirishga xizmat qiladi. Tadqiqot shuningdek, klasterlashning iqtisodiy samaradorligini baholash jarayonida indikatorlar tizimi, statistik tahlil, taqqoslash va analitik metodlardan foydalanish hududiy menejment qarorlarini optimallashtirishga yordam berishini ko‘rsatdi. Shu tarzda, to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish hududiy iqtisodiy tizimlarning barqaror rivojlanishini ta’minlash, resurslardan samarali foydalanish va hududiy strategiyalarni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi tadqiqot orqali

tasdiqlandi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, klasterlash mexanizmi nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, balki hududiy iqtisodiy integratsiya, innovatsion rivojlanish va global raqobatbardoshlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa. To‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, klasterlash mexanizmi hududiy iqtisodiy rivojlanish va sanoat samaradorligini oshirishda samarali vosita hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy afzalliklar qatoriga resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish hajmini va mahsulot sifatini oshirish, ish o‘rinlarini yaratish, innovatsion jarayonlarni joriy etish va eksport salohiyatini kuchaytirish kiradi. Shu bilan birga, korxonalar o‘rtasidagi hamkorlik, ilmiy-tadqiqot muassasalari va yetkazib beruvchilar bilan integratsiya hududiy raqobatbardoshlikni oshirish va strategik rejalashtirishni takomillashtirish imkonini beradi. Tadqiqot shuni ham ko‘rsatdiki, indikatorlar tizimi va statistik tahlil usullaridan foydalangan holda klasterlarning iqtisodiy samaradorligini baholash hududiy menejment qarorlarini optimallashtirish va barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Natijada, to‘qimachilik va yengil sanoat klasterlarini shakllantirish hududiy iqtisodiy tizimning barqaror rivojlanishini ta’minlash, raqobatbardoshlikni oshirish va milliy iqtisodiyotning global bozordagi pozitsiyasini mustahkamlashga xizmat qiluvchi samarali strategik vosita ekanligi tadqiqot orqali tasdiqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Porter, M. E. (1998). Clusters and the new economics of competition. Harvard Business Review, 76(6), 77–90.
2. Ketels, C. (2013). Clusters, cluster policy, and regional development: A literature review. OECD Regional Development Working Papers, 2013/11.
3. Delgado, M., Porter, M. E., & Stern, S. (2014). Clusters, convergence, and economic performance. Research Policy, 43(10), 1785–1799.
4. Marshall, A. (1920). Principles of Economics. London: Macmillan.
5. Enright, M. J. (2003). Regional clusters: What we know and what we should know. National Bureau of Economic Research Working Paper No. 10,876.